

BENCHMARKONDERZOEK EXPLOITATIEKOSTEN PRIMAIR ONDERWIJS

2010

ir. W.J.A. (Willem) Adriaanssen
ir. W.H.G. (Winifred) van den Bosch
ir. A. (Anouk) Huijs
ir. D.P. (Daan) Stoffels

HEVO

Voorwoord

Voor de vierde maal presenteert HEVO de gegevens van een benchmarkonderzoek naar de exploitatiekosten van de scholen in het Primair Onderwijs; ditmaal over het jaar 2010. Het onderzoek brengt de inkomsten en kosten die samenhangen met de exploitatie van scholen bij elkaar. Tevens is de kwalitatieve beoordeling van de huisvesting geïnventariseerd. Daarmee levert de benchmark extra nuttige informatie op, die scholen kunnen gebruiken bij hun bedrijfsvoering.

De vraag naar 'benchmarken' is onverminderd groot. We willen over steeds meer gegevens kunnen beschikken en willen deze gegevens ook steeds vaker met elkaar kunnen vergelijken. In het onderwijs is dit echter eerder uitzondering dan regel. Nog steeds is er in het onderwijs maar weinig goed vergelijkingsmateriaal voorhanden. Het onderzoek van HEVO is dan ook een meer dan welkome aanvulling van informatie. Het onderzoek is echter niet alleen van betekenis voor schoolbesturen die aan het onderzoek hebben deelgenomen. Ook voor besturen die dat niet hebben gedaan geeft het onderzoek veel nuttige informatie. Zeker in een tijd waarin de bekostiging van scholen stevig onder druk staat als gevolg van bezuinigingen en bevolkingsontwikkelingen is die extra informatie een belangrijk sturingsmiddel

Er wordt gelukkig steeds meer aandacht besteed aan risicomanagement en een goede meerjarenbegroting. Om trends en risico's te kunnen vaststellen kan een goede benchmark daarbij belangrijke inzichten verschaffen.

De budgetten in het Primair Onderwijs staan overigens al jaren fors onder druk. De voorlaatste evaluatie van de Londo-normen leidde tot de vaststelling dat een gemiddelde basisschool zo'n € 23.000,- per jaar te kort komt op de materiële vergoedingen. Uit de jaarrekeningen 2010 blijkt dat schoolbesturen interen op het eigen vermogen: de uitgaven zijn hoger dan de inkomsten. Bezuinigingen zijn aan de orde van de dag. Dit doet vrezen dat de resultaten over afgelopen boekjaar dus nog verder de rode cijfers in zullen schieten. Een benchmark wint daardoor nog meer aan waarde.

Een opvallende uitkomst is dat slechts 6% van de scholen kennis heeft van het elektraverbruik van de school. Voor schoolbesturen zou dit een signaal moeten zijn hieraan aandacht te besteden. Een lichtpuntje is dat de kennis van het gasverbruik veel hoger is dan voorgaande jaren (92%). De ervaring leert dat wanneer scholen zich bewust zijn van het energieverbruik en er (deels) verantwoordelijk voor worden gemaakt, dat kan leiden tot forse besparingen, waarmee de scholen middelen kunnen vrijspelen om te investeren in andere zaken.

De waarde van dit soort onderzoeken neemt toe naarmate over meerdere jaren benchmarkgegevens kunnen worden verzameld en voldoende scholen deelnemen. Niet alleen worden daarmee de nodige incidentele uitschieters geneutraliseerd, maar ook kunnen dan bepaalde trends worden gesignaleerd. Ik ben daarom blij dat HEVO nu de resultaten van een vierde onderzoek publiceert.

Gertjan van Midden
Adviseur PO-raad

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
1. Introductie	4
2. Het onderzoek	6
2.1. Exploitatiekosten en -vergoedingen	6
2.1.1. Nederlandse Norm	6
2.1.2. Administratie (exploitatie-) kosten en opbrengsten in het onderwijs	7
2.2. De methodiek	8
2.3. De steekproef	9
2.4. Belevingswaarde onderwijshuisvesting	11
3. De benchmark	13
3.1. Algemeen: inkomsten en uitgaven per leerling	13
3.2. Exploitatiekosten	18
3.3. Schoonmaak en onderhoud	21
3.4. Energie- en waterverbruik	23
3.5. Exploitatieresultaat	24
3.6. Exploitatielasten en exploitatievergoeding ten opzichte van 2008 en 2009	25
3.7. Trendanalyse	26
4. Conclusies en aanbevelingen	28
Bijlage 1: dienstverlening HEVO	31

1. Introductie

HEVO: duurzaam presteren

HEVO is een onderzoek-, advies- en projectmanagementbureau op het gebied van huisvesting en vastgoed. Opdrachtgevers met complexe huisvestingsvraagstukken voorzien wij van antwoorden die leiden tot een optimale leef- en werkomgeving. Een van onze specifieke aandachtsgebieden is onderwijshuisvesting; zowel Primair als Voortgezet en Hoger Onderwijs¹.

HEVO wil de norm zijn in huisvestingsoplossingen en verder kunnen gaan dan standaard oplossingen. Dat betekent continu op de hoogte blijven van ontwikkelingen in de markt, een deskundige gesprekspartner zijn en gaan voor ideeën die daarin echt onderscheidend zijn. Het is niet voor niets dat wij de kwaliteitsrichtlijn onderwijshuisvesting hebben geschreven. Voor Primair Onderwijs is dit jaar een herziene versie verschenen, die volledig in het teken staat van duurzaamheid.

Duurzaamheid speelt een centrale rol in onze visie en bedrijfsvoering. Wij verwezenlijken huisvesting die duurzaam presteert en streven als organisatie precies hetzelfde na. Onze focus ligt daarbij niet alleen op het bouwproces, maar juist op het totaal van het bouwproces en de gebruikscyclus. Want juist tijdens het gebruik bewijzen duurzame huisvestingsoplossingen hun meerwaarde. Ook op het financiële vlak.

In 2008 heeft HEVO daarom een eerste onderzoek gedaan naar de exploitatiekosten van scholen in het Voortgezet en Primair Onderwijs. Resultaat van dit onderzoek was een benchmarkrapport, dat zowel op hoofdlijnen als op onderdelen inzicht gaf in de exploitatiekosten en exploitatiebudgetten van scholen. Vanwege de grote interesse naar betrouwbare exploitatiegegevens van scholen, heeft HEVO besloten dit onderzoek jaarlijks te herhalen. Voor u ligt het resultaat van het onderzoek van dit jaar. Deze rapportage, evenals die van voorgaande jaren, is voor onderwijsinstellingen gratis op te vragen via www.hevo.nl.

Dankwoord

Bij het doen van ons onderzoek en het opstellen van deze rapportage heeft een aantal personen en instellingen medewerking verleend, waarvoor wij graag onze dank uitspreken:

- VOS/ABB.
- De heer G.J. van Midden van de PO-raad.
- Alle deelnemende scholen.

---

¹ Voor een overzicht van de dienstverlening van HEVO op het gebied van onderwijshuisvesting, zie bijlage 1. Wanneer u wilt weten wat wij specifiek voor uw huisvestingsvraagstuk kunnen betekenen, kunt u contact opnemen met Mireille Uhlenbusch op telefoonnummer 073-6409474.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt eerst een toelichting gegeven op het begrip exploitatiekosten en worden de populatie en de werkwijze van dit onderzoek omschreven. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 een overzicht gegeven van de resultaten van het onderzoek. De rapportage wordt afgesloten met de belangrijkste conclusies en aanbevelingen van het onderzoek in hoofdstuk 4.

2. Het onderzoek

Met dit benchmarkonderzoek zijn de exploitatiekosten en de exploitatievergoedingen van scholen in het Primair Onderwijs voor 2010 in kaart gebracht. In dit hoofdstuk wordt eerst een toelichting gegeven op het begrip exploitatiekosten en op de wijze waarop de exploitatiekosten en –vergoedingen zijn ingedeeld. Vervolgens wordt in paragraaf 2.2 een toelichting gegeven op de gehanteerde methodiek. In paragraaf 2.3 wordt deze methodiek gebruikt om een omschrijving te geven van een aantal kenmerken van de scholen waaruit de steekproef van dit onderzoek bestaat.

2.1. Exploitatiekosten en -vergoedingen

2.1.1. Nederlandse Norm

In de *N*Ederlandse Norm (NEN 2632) worden exploitatiekosten gedefinieerd als alle terugkerende kosten die voortkomen uit het in eigendom hebben, in stand houden dan wel gebruiken van een gebouw. Hierbij wordt de volgende indeling gehanteerd:

- **Vaste kosten**
Dit zijn de kosten die verbonden zijn aan het in eigendom hebben en gebruiken van het gebouw en bijbehorend terrein, waaronder rente en afschrijving, verzekeringen, publiekrechtelijke heffingen en huurkosten van bijvoorbeeld sport- en/of noodlokalen.
- **Energiekosten**
De kosten van het energieverbruik van het gebouw. Deze kosten worden onderscheiden in kosten voor elektriciteit, verwarming en water.
- **Onderhoudskosten**
Dit zijn de kosten die nodig zijn om het gebouw en het terrein kwalitatief in goede staat te houden, zodat de gebruiker goed kan functioneren. Het onderhoud heeft betrekking op bouwkundige voorzieningen, installaties en de vaste inrichting van het terrein. Er wordt onderscheid gemaakt tussen technisch onderhoud (preventief en correctief onderhoud) en schoonmaakonderhoud (binnenzijde en buitenzijde).
- **Administratieve beheerkosten**
Kosten van de administratie die betrekking hebben op het beheer van het gebouw, zoals bemiddelingskosten, boekhouding en administratieve personeelskosten.
- **Specifieke bedrijfskosten**
Dit zijn de kosten die voortkomen uit het functioneren van het bedrijf in het gebouw, bijvoorbeeld de kosten voor bewaking en beveiliging.

Deze kosten zijn alle gebouwgebonden en daarmee sluit deze indeling niet goed aan op de dagelijkse praktijk van het administreren van en rapporteren over exploitatiekosten en -vergoedingen in het onderwijs. In de onderwijspraktijk vallen namelijk ook de kosten die voortkomen uit het functioneren van de organisatie in het gebouw onder de exploitatiekosten. Deze organisatiegebonden exploitatiekosten bestaan uit:

1. Middelen, inrichting, inventaris, ICT.
2. Specifieke organisatiekosten (onder andere administratie, receptie, catering, repro en vervoer).

Vanuit praktisch oogpunt is de categorisering conform de NEN 2632 voor dit onderzoek dan ook losgelaten. In plaats daarvan is de wijze van administratie van scholen als uitgangspunt genomen.

2.1.2. *Administratie (exploitatie-) kosten en opbrengsten in het onderwijs*

Door het ministerie van OCW is een richtlijn opgesteld die scholen dienen te volgen bij het opstellen van hun boekhouding en jaarverslagen. Aan de kostenkant is een indeling gemaakt conform de posten zoals die zijn opgenomen in de Staat van Baten en Lasten (SvBL) uit deze richtlijn:

1. Afschrijvingen (4.2 SvBL).
2. Huur (4.3.1 SvBL).
3. Verzekeringen (4.3.2 SvBL).
4. Onderhoud (4.3.3 SvBL).
5. Energie en water (4.3.4 SvBL).
6. Schoonmaakkosten (4.3.5 SvBL).
7. Heffingen (4.3.6 SvBL).
8. Overige huisvestingslasten (4.3.7 SvBL).
9. Overige lasten (4.4 SvBL).

Hierbij wordt het volgende opgemerkt:

- De meeste deelnemende scholen schrijven niet af op hun gebouw; daarom beslaat de post afschrijvingen vooral de afschrijving op inventaris en (ICT-)apparatuur.
- Onder overige lasten vallen 'administratie- en beheerslasten', 'inventaris, apparatuur en leermiddelen', 'dotatie overige voorzieningen' en 'overige'. Het blijkt onmogelijk om uit deze post te filteren welke kosten daadwerkelijk exploitatiekosten zijn.
- Alleen de kosten die gemaakt worden door de scholen zelf zijn opgenomen in dit onderzoek. De exploitatiekosten die de gemeente maakt, zoals verzekeringen, zijn niet opgenomen.

De inkomsten in het Primair Onderwijs bestaan uit het budget dat door het ministerie van OCW wordt toegekend voor personeel (salarissen) en het budget voor materiële instandhouding van het gebouw en de school, samen uitgedrukt in een lumpsumbedrag. De MI-vergoeding is een kalenderjaarvergoeding en bestaat uit een groepsgebonden deel en een leerlinggebonden deel:

- De **groepsafhankelijke** vergoeding is bestemd voor **gebouwwgebonden** kosten². De vergoeding wordt berekend door aan het aantal groepen leerlingen een genormeerd aantal m² bvo te verbinden. Dit aantal wordt vervolgens met een bepaald bedrag per kostenpost vermenigvuldigd. De kostenposten die worden onderscheiden zijn onderhoud (gebouw, tuin, schoonmaak), energie- en waterverbruik (elektriciteit, verwarming en water) en publiekrechtelijke heffingen (exclusief OZB).

---

² Om een duidelijk onderscheid te maken in het soort van kosten en vergoedingen, wordt in het vervolg van deze rapportage daarom gesproken van de gebouwwgebonden vergoeding.

- De **leerlingafhankelijke** vergoeding is bestemd voor diverse **facilitaire kosten**, die worden opgedeeld in middelen (onder andere onderhoud, vervanging en vernieuwing meubilair en onderwijsleerpakket) en administratie, onderhoudsbeheer en beheer en bestuur. De te ontvangen vergoeding per school wordt berekend met een vaste voet en een bepaald bedrag per leerling.

Naast deze reguliere inkomsten hebben sommige scholen nog aanvullende inkomsten in de vorm van verhuur van gebouw of (sport)lokalen, ouderbijdragen en subsidies en dergelijke.

Vanwege de verschillende indelingen aan de kostenkant en de inkomstenkant, is het alleen voor het gebouwgebonden deel en het leerlinggebonden deel mogelijk om een zuivere vergelijking van de exploitatiekosten en -budgetten te maken. In deze vergelijking zijn de eventuele additionele, niet-genormeerde inkomsten niet betrokken.

2.2. De methodiek

De deelnemende scholen hebben een vragenlijst ontvangen, die zij digitaal hebben ingevuld en aangeleverd aan HEVO. In de toelichting op de vragen is getracht zo specifiek mogelijk te zijn, ter voorkoming van onduidelijkheden over de toekenning van kosten aan een kostenpost. De aangeleverde data zijn gecontroleerd op compleetheid en waar nodig is contact gezocht met de betreffende school ter verduidelijking van de data³.

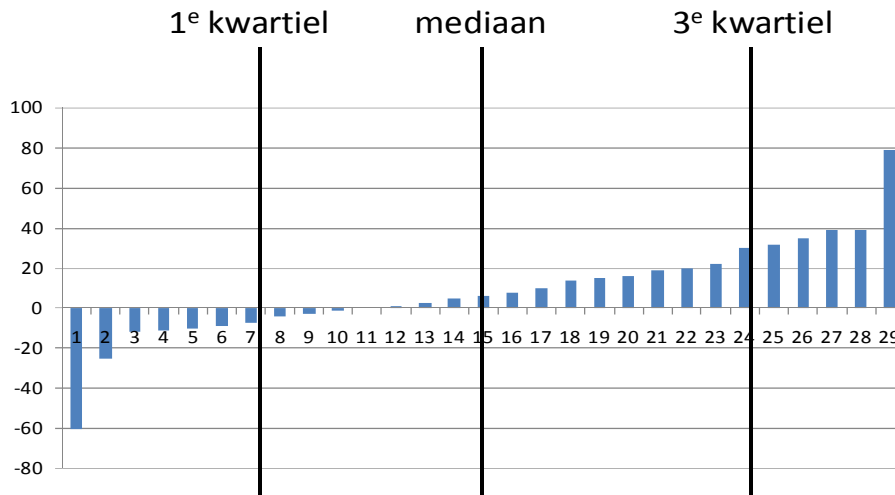
Om de exploitatiekosten en –vergoedingen voor scholen onderling vergelijkbaar te maken, zijn ze gerelateerd aan het brutovloeroppervlak (bvo) van de deelnemende scholen of aan het aantal leerlingen. Hieruit zijn kengetallen ontstaan, die worden weergegeven volgens de kwartiel-methode.

De kwartiel-methode wil zeggen dat er per gegevensgroep een geordende reeks wordt gemaakt van de laagste waarde tot en met de hoogste waarde. Vervolgens wordt deze reeks opgedeeld in vier gelijke delen; de kwartielen. Van iedere reeks wordt telkens de waarde weergegeven die op de eerste 25% van de reeks ligt (1^e kwartiel), de waarde die op 50% van de reeks ligt (de mediaan) en de waarde die op 75% van de reeks ligt (3^e kwartiel):

---

³ Ondanks de uitgevoerde controles en nagestreefde nauwkeurigheid kan HEVO onmogelijk garanderen dat de gegevens die voor de analyses gebruikt zijn ook juist zijn. Het blijft de verantwoordelijkheid van de deelnemende schoolinstellingen om de juiste gegevens aan te leveren. HEVO is op geen enkele wijze verantwoordelijk voor de gevolgen van het gebruik van de gegevens uit deze benchmarkrapportage.

Met de kwartielmethode wordt een duidelijk kader gegeven waaraan scholen hun eigen kengetallen kunnen toetsen.

Daarnaast worden er gemiddelden weergegeven. Hierbij moet echter de kanttekening worden gemaakt dat gemiddelden een vertekend beeld kunnen geven wanneer er sprake is van extreme waarden (zoals de eerste en de laatste uitschieter in de bovenstaande reeks). Dit geldt vooral wanneer er sprake is van een kleine steekproef.

2.3. De steekproef

In het schooljaar 2009-2010 waren er in totaal 7.480 scholen voor Primair Onderwijs⁴. Aan dit onderzoek hebben 134 scholen deelgenomen, wat betekent dat er niet sprake is van een betrouwbare steekproef, omdat die slechts 1,8% van de gehele populatie beslaat. Het gaat hier om een niet-aselecte steekproef, waardoor een bias kan ontstaan vanwege specifieke redenen van de besturen en scholen om deel te nemen aan het onderzoek. Vanwege deze bias kunnen de resultaten in dit rapport niet zomaar als representatief beschouwd worden voor de hele populatie; zij geven slechts een indicatie.

De onderstaande tabel vormt een beschrijving van de steekproefpopulatie, waarbij een overzicht gegeven wordt van de totale groep scholen en het onderscheid naar de groep losstaande Basisscholen en de groep Brede Basisscholen.

⁴ Bron: Kerncijfers 2005-2009, ministerie OCW, d.d. mei 2010.

Beschrijving van de steekproef	Totaal	Basisschool (los)	Brede basisschool
Aantal deelnemende scholen	134	101	33
Aantal scholen met doordecentralisatie	33	8	25
Aantal scholen met Activering afschrijving investeringen	52	27	25
Dotatie onderhoudsvoorziening	108	80	28
Totaal aantal leerlingen	29.646	19.930	9.716
Totaal aantal fte	116.313	113.943	2.370
Totaal aantal m ² BVO	197.628	132.518	65.110

In de onderstaande tabel staat een aantal algemene kenmerken weergegeven van de totale steekproefpopulatie:

Kenmerken totale steekproef	Totaal	1e kwartiel	Mediaan	3e kwartiel
Leeftijd gebouw	32,6	21,5	33,0	42,0
Leeftijd gebouw na renovatie	18,4	4,0	12,0	32,3
Aantal leerlingen	221,2	115,0	199,5	268,8
Aantal fte	868,0	8,9	13,4	18,4
Totaal aantal personeelsleden Onderwijzend personeel (FTE)	866,4	8,3	11,8	16,3
Totaal aantal personeelsleden Onderwijs Ondersteunend Personeel (FTE)	1,6	0,0	0,7	2,5
Totaal aantal personeelsleden Eigen schoonmaak Personeel (FTE)	0,0	0,0	0,0	0,0
Gemiddelde leeftijd personeel	41,3	39,9	41,0	43,7
Financieel weerstandsvermogen in procenten	14	5	14	22
Aantal m ² BVO	1532,0	981,0	1389,0	1900,0
Aantal m ² BVO per leerling	8,4	5,9	7,5	9,7

Wat opvalt, is dat het gebouwenbestand van de deelnemende scholen behoorlijk oud is, zeker wanneer in beschouwing wordt genomen dat een afschrijvingstermijn van 40 jaar voor schoolgebouwen gangbaar is. De waarde van het gemiddelde en de mediaan zijn nagenoeg gelijk, dit betekent dat er weinig extreme waarden zijn. Omdat een aantal scholen sinds de oorspronkelijke bouw gerenoveerd heeft, moet hier echter een nuancering worden aangebracht. Wanneer van deze gebouwen het renovatiejaar als bouwjaar wordt genomen, dan ligt de gemiddelde leeftijd een stuk lager, evenals de kwartielwaarden. Het is echter niet bekend hoe ingrijpend de renovaties van de deelnemende scholen zijn geweest; deze 'leeftijd na renovatie' is dan ook geen harde leeftijd, maar slechts een nuancering.

Verder is uit deze tabel op te maken dat er een vrij grote variatie is in de omvang van de deelnemende scholen, zowel wat betreft het aantal leerlingen als het aantal fte's en het aantal m² bvo.

- Het gemiddelde en de mediaan van het aantal leerlingen en het aantal m² bvo liggen ver uit elkaar. Dit indiceert dat er één of meerdere extreme waarden in de steekproef zijn opgenomen.
- Ook de spreiding in het aantal m² bvo per leerling is redelijk groot. Het verschil tussen het eerste en het 3e kwartiel geeft aan dat een aantal scholen ruim 1,5 keer zoveel m² bvo per leerling heeft als de scholen uit het 1e kwartiel.

Bovenstaande kenmerken zijn onderstaand ook per schooltype weergegeven.

Kenmerken Basisschool (los)	Totaal	1e kwartiel	Mediaan	3e kwartiel
Leeftijd gebouw	33,8	22,3	33,0	42,0
Leeftijd gebouw na renovatie	15,5	2,0	8,0	25,5
Aantal leerlingen	197,3	105,0	169,0	243,0
Aantal fte	1128,1	7,8	12,2	15,7
Totaal aantal personeelsleden Onderwijzend personeel (FTE)	1126,9	7,6	11,0	14,7
Totaal aantal personeelsleden Onderwijs Ondersteunend Personeel (FTE)	1,2	0,0	0,2	1,1
Totaal aantal personeelsleden Eigen schoonmaak Personeel (FTE)	0,0	0,0	0,0	0,0
Gemiddelde leeftijd personeel	41,5	39,1	42,2	44,4
Financieel weerstandsvermogen in procenten	9	4	7	19
Aantal m ² BVO	1380,4	887,3	1201,5	1611,3
Aantal m ² BVO per leerling	8,6	6,3	7,8	9,8

Kenmerken Brede Basisschool	Totaal	1e kwartiel	Mediaan	3e kwartiel
Leeftijd gebouw	30,7	14,0	33,0	41,0
Leeftijd gebouw na renovatie	25,2	8,0	27,0	41,0
Aantal leerlingen	294,4	169,0	282,0	372,0
Aantal fte	71,8	14,3	20,1	25,3
Totaal aantal personeelsleden Onderwijzend personeel (FTE)	69,2	11,0	17,3	21,5
Totaal aantal personeelsleden Onderwijs Ondersteunend Personeel (FTE)	2,6	1,1	2,8	3,5
Totaal aantal personeelsleden Eigen schoonmaak Personeel (FTE)	0,0	0,0	0,0	0,0
Gemiddelde leeftijd personeel	40,7	40,3	40,3	40,3
Financieel weerstandsvermogen in procenten	20	22	22	22
Aantal m ² BVO	1973,0	1488,0	1914,0	2560,0
Aantal m ² BVO per leerling	7,5	5,5	6,7	9,1

Wanneer de verschillende schooltypen per kenmerk vergeleken worden, vallen de volgende zaken op:

- De gemiddelde leeftijd van de schoolgebouwen van Brede Basisscholen is iets lager dan de gemiddelde leeftijd van de losstaande Basisscholen. Opvallend is dat wanneer naar de gemiddelde leeftijd na renovatie gekeken wordt, de leeftijd na renovatie van losstaande Basisscholen aanzienlijk lager is.
- Bij beide schooltypen is een vrij grote variatie aan leerlingaantallen te zien, daardoor ontstaat een groot verschil tussen de mediaan en het gemiddelde. De Brede Basisscholen zijn in aantal leerlingen en in aantal fte's aanzienlijk groter dan de losstaande Basisscholen.
- Brede Basisscholen zijn in omvang groter dan de losstaande Basisscholen, dit terwijl het aantal m² per leerling minder is dan bij de losstaande Basisscholen.
- De gemiddelde leeftijd van het personeel is bij beide schooltypen met ongeveer 41 jaar hoog te noemen.

2.4. Belevingswaarde onderwijshuisvesting

In het invulformulier dat de deelnemende scholen aangeleverd hebben, was dit jaar weer een enquête opgenomen. De deelnemende scholen is gevraagd om op een aantal onderwerpen punten te geven over het functioneren van het gebouw.

In onderstaande tabel is per onderwerp de score weergegeven:

Beleving onderwijshuisvesting	Totaal	Basisschool (los)	Brede Basisschool
Aantal deelnemende scholen	134	101	33
Leeftijd gebouw	32,6	33,8	30,7
Gemiddelde	5,9	6,1	5,7
Technische kwaliteit (onderhoud)	6,5	6,6	6,4
Binnenklimaat (o.a. ventilatie)	5,7	6,0	5,4
Ruimtelijke kwaliteit (irt onderwijsvisie)	6,3	6,5	6,2
Energieverbruik	5,1	5,6	4,7
Mate waarin goed schoon te maken is	6,1	6,1	6,1
Duurzaamheid	5,6	6,0	5,4

Het meest opvallende aan de uitslag van deze enquête is dat er op geen enkel punt echt goed wordt gescoord. Met name het binnenklimaat, energieverbruik en duurzaamheid scoren laag. Dit sluit aan bij de brede discussie van de afgelopen jaren over de slechte kwaliteit van de onderwijshuisvesting en de “frisse scholen”-problematiek.

Andere punten die opvallen:

- De Brede Basisscholen scoren op alle posten gemiddeld lager dan de losstaande Basisscholen.
- Het energieverbruik scoort overal laag, maar opvallend bij deze post is dat de Brede Basisscholen ruim onvoldoende scoren terwijl de losstaande Basisscholen net aan voldoende scoren.
- De technische kwaliteit (onderhoud) scoort bij beide typen scholen het best.

De deelnemende scholen worden vervolgens opgesplitst in een categorie gebouwen met een leeftijd jonger dan 10 jaar, categorie gebouwen met een leeftijd tussen de 10 en 30 jaar en een categorie gebouwen met een leeftijd ouder dan 30 jaar. Hierbij is rekening gehouden met uitgevoerde renovaties. De beoordeling kan nu in relatie tot de leeftijd van de gebouwen bekeken worden.

Beleving onderwijshuisvesting (gemiddelde)	Totaal	< 10 jaar	> 10 < 30 jaar	> 30 jaar
Aantal deelnemende scholen	134	12	25	51
Gemiddelde leeftijd gebouw	32,6	4,9	21,5	44,4
Gemiddelde leeftijd gebouw na renovatie	18,4	4,9	19,4	41,6
Beoordeling huisvesting:				
Gemiddelde beoordeling	5,9	7,0	6,1	5,6
Technische kwaliteit (onderhoud)	6,5	8,2	6,9	6,1
Binnenklimaat (o.a. ventilatie)	5,7	6,8	5,9	5,4
Ruimtelijke kwaliteit (irt onderwijsvisie)	6,3	7,0	6,6	6,1
Energieverbruik	5,1	7,0	5,1	4,8
Mate waarin goed schoon te maken is	6,1	6,2	6,2	6,0
Duurzaamheid	5,6	6,8	6,1	5,3

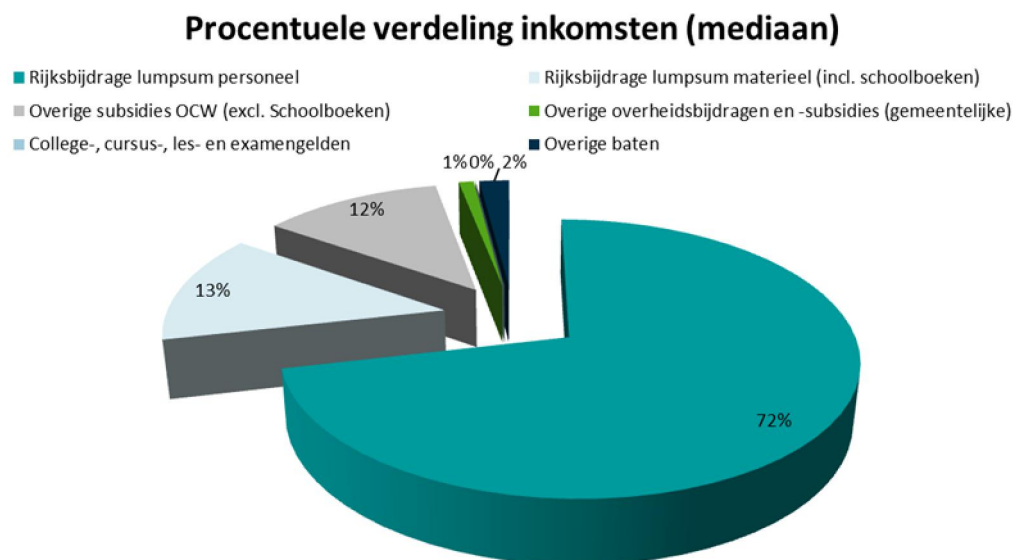
In deze vergelijking valt op dat er een relatie lijkt te zijn tussen de leeftijd van de gebouwen en de beoordeling van de gevraagde onderwerpen. Met name de posten energieverbruik en duurzaamheid scoren veel lager naarmate de gebouwen ouder worden.

3. De benchmark

3.1. Algemeen: inkomsten en uitgaven per leerling

In deze paragraaf wordt een algemeen inzicht gegeven in de inkomsten en uitgaven van de scholen die zijn opgenomen in de steekproef. Hiermee wordt een referentiekader geschetst, waarmee de inkomsten en uitgaven met betrekking tot de exploitatie van schoolgebouwen zoals die in de volgende paragraaf worden behandeld, in perspectief kunnen worden geplaatst.

In onderstaand cirkeldiagram wordt weergegeven hoe de inkomsten per leerling van de deelnemende scholen gemiddeld is opgebouwd (in procenten van de totale inkomsten per leerling):

Uit dit diagram blijkt al dat het leeuwendeel van de inkomsten van de school bestaat uit de rijksbijdrage lumpsum personeel.

In de onderstaande tabellenreeks wordt daarom de procentuele opbouw van het inkomen van de scholen verder gespecificeerd. Hierbij wordt eerst van de steekproef als totaal en vervolgens per schoolsoort van elke inkomstenbron het gemiddelde, 1^e kwartiel, mediaan en 3^e kwartiel vermeld.

Procentuele verdeling inkomsten (totaal)	Gemiddelde	1e kwartiel	Mediaan	3e kwartiel
Rijksbijdrage lumpsum personeel	70%	66%	70%	73%
Rijksbijdrage lumpsum materieel (incl. schoolboeken)	13%	12%	13%	14%
Overige subsidies OCW (excl. Schoolboeken)	12%	9%	12%	15%
Overige overheidsbijdragen en -subsidies (gemeentelijke)	3%	0%	1%	3%
College-, cursus-, les- en examengelden	0%	0%	0%	0%
Overige baten	3%	1%	2%	4%

Procentuele verdeling inkomsten Basisschool (los)	Gemiddelde	1e kwartiel	Mediaan	3e kwartiel
Rijksbijdrage lumpsum personeel	70%	67%	69%	73%
Rijksbijdrage lumpsum materieel (incl. schoolboeken)	13%	12%	13%	14%
Overige subsidies OCW (excl. Schoolboeken)	12%	10%	13%	16%
Overige overheidsbijdragen en -subsidies (gemeentelijke)	2%	0%	1%	2%
College-, cursus-, les- en examengelden	0%	0%	0%	0%
Overige baten	3%	1%	1%	4%

Procentuele verdeling inkomsten Brede Basisschool	Gemiddelde	1e kwartiel	Mediaan	3e kwartiel
Rijksbijdrage lumpsum personeel	69%	65%	70%	74%
Rijksbijdrage lumpsum materieel (incl. schoolboeken)	12%	11%	12%	13%
Overige subsidies OCW (excl. Schoolboeken)	11%	9%	11%	13%
Overige overheidsbijdragen en -subsidies (gemeentelijke)	5%	0%	2%	8%
College-, cursus-, les- en examengelden	0%	0%	0%	0%
Overige baten	4%	1%	3%	4%

Hoewel de rijksbijdrage lumpsum personeel het leeuwendeel van het inkomen van de scholen vormt, leveren ook lumpsum materieel, overige subsidies en overige baten een redelijke bijdrage aan het inkomen van de school. Om meer inzicht te verschaffen in de omvang van deze bijdrage, wordt deze in de onderstaande tabel gespecificeerd in aantal euro's per leerling. In de onderstaande tabel wordt het inkomen van de scholen verder gespecificeerd. Hierbij is de post overige baten verder gespecificeerd naar de subposten die hier conform de Staat van Baten en Lasten onder vallen⁵.

Inkomsten per leerling (totale steekproef)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Lumpsum Materieel (incl. schoolboeken)	681,5	568,9	611,6	730,2
Overige subsidies OCW (excl. Schoolboeken)	672,1	415,6	592,2	844,8
Overige overheidsbijdragen en -subsidies (gemeentelijke)	168,3	0,0	49,4	190,5
College-, cursus-, les- en examengelden	1,6	0,0	0,0	0,0
Baten werk in opdracht van derden	2,1	0,0	0,0	0,0
Verhuur onroerende zaken	28,5	0,0	4,6	41,8
Opbrengst boekenfonds	0,0	0,0	0,0	0,0
Opbrengst reproductie-afdeling	0,0	0,0	0,0	0,0
Overige publieke inkomsten (incl. rentebaten)	160,8	36,2	84,2	154,1
Ouderbijdragen	22,6	0,0	0,0	38,7
Opbrengst kantine	0,0	0,0	0,0	0,0
Leerlingen	1,7	0,0	0,0	0,0
Totaal	5.585,2	4.354,3	4.908,7	6.045,4

⁵ Deze splitsing is in het voorgaande cirkeldiagram niet gemaakt, omdat deze subposten vanwege hun kleine omvang ten opzichte van het personeelsbudget vrijwel volledig wegvielen.

Uit deze tabel blijkt dat de overige inkomsten toch een aanzienlijke waarde in euro's bedragen. Daarbij vallen de volgende zaken op:

- Bij een aantal inkomstenbronnen is er een groot verschil tussen de waarde van het 1^e en het 3^e kwartiel, waarbij het 1^e kwartiel soms zelfs 0 bedraagt. Dit is met name het geval bij 'overige overheidsbijdragen', 'verhuur onroerende zaken', 'overige publieke inkomsten' en 'ouderbijdragen'.
- Bij een aantal inkomstenbronnen is het gemiddelde significant hoger dan de mediaan, wat betekent dat er een (aantal) relatief hoge waarde(n) in de steekproef is opgenomen. Dit is het geval bij de inkomstenbronnen 'overige overheidsbijdragen –subsidies', 'verhuur onroerende zaken', 'overige publieke inkomsten' en 'ouderbijdragen'.

Beide observaties duiden erop dat de samenstelling en de hoogte van het inkomen tussen scholen behoorlijk kan verschillen. In de onderstaande tabellenreeks worden de inkomsten in euro's per leerling van de verschillende schooltypen weergegeven. Deze reeks versterkt dit beeld.

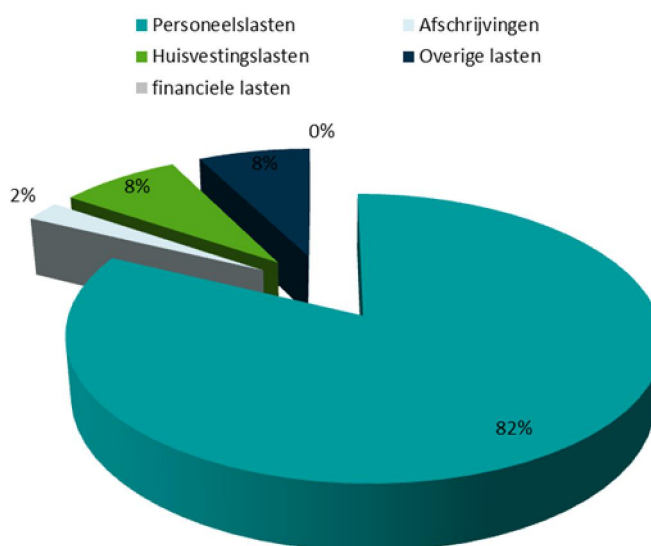
Inkomsten per leerling losstaande Basisschool	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Lumpsum Materieel (incl. schoolboeken)	720,4	589,6	654,0	763,9
Overige subsidies OCW (excl. Schoolboeken)	709,0	434,6	620,9	860,8
Overige overheidsbijdragen en -subsidies (gemeentelijke)	124,9	0,0	29,2	128,7
College-, cursus-, les- en examengelden	2,1	0,0	0,0	0,0
Baten werk in opdracht van derden	1,2	0,0	0,0	0,0
Verhuur onroerende zaken	26,4	0,0	0,9	41,3
Opbrengst boekenfonds	0,0	0,0	0,0	0,0
Opbrengst reproductie-afdeling	0,0	0,0	0,0	0,0
Overige publieke inkomsten (incl. rentebaten)	173,1	34,0	80,0	143,3
Ouderbijdragen	23,5	0,0	0,0	42,6
Opbrengst kantine	0,0	0,0	0,0	0,0
Leerlingen	1,5	0,0	0,0	0,0
Totaal	5.777,2	4.472,6	5.047,3	6.212,6

Inkomsten per leerling Brede Basisschool	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Lumpsum Materieel (incl. schoolboeken)	562,6	499,7	543,5	602,9
Overige subsidies OCW (excl. Schoolboeken)	559,2	350,4	504,5	767,8
Overige overheidsbijdragen en -subsidies (gemeentelijke)	301,0	23,2	97,2	406,7
College-, cursus-, les- en examengelden	0,2	0,0	0,0	0,0
Baten werk in opdracht van derden	4,7	0,0	0,0	0,0
Verhuur onroerende zaken	34,9	0,9	24,6	46,1
Opbrengst boekenfonds	0,0	0,0	0,0	0,0
Opbrengst reproductie-afdeling	0,0	0,0	0,0	0,0
Overige publieke inkomsten (incl. rentebaten)	123,3	48,4	101,6	181,7
Ouderbijdragen	19,7	0,0	0,0	14,7
Opbrengst kantine	0,0	0,0	0,0	0,0
Leerlingen	2,3	0,0	0,0	0,0
Totaal	4.997,3	4.175,6	4.412,4	5.228,1

Opvallend in deze vergelijking is dat de inkomsten van de Brede Basisscholen lager zijn dan de inkomsten van de losstaande Basisscholen.

In onderstaand cirkeldiagram wordt de mediaan van de benchmark weergegeven van uitgaven per leerling.

Uitgaven per leerling (mediaan)

Uit dit diagram blijkt al dat het grootste deel van de uitgaven van de school bestaat uit personeelslasten. Dit percentage is echter hoger dan het percentage van de rijksbijdrage lumpsum personeel in de inkomsten. Dit betekent dat een deel van de personeelskosten wordt betaald uit de overige budgetten.

In onderstaande tabel worden de uitgaven nader geanalyseerd. Hierin staan van de totale steekproef en per schooltype van alle uitgaven de financiële benchmarkgegevens vermeld in euro's per leerling.

Uitgaven per leerling (totale steekproef)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Personeelslasten	4.911,5	3.721,2	4.171,3	5.331,1
Afschrijvingen	134,0	93,8	120,3	157,2
Huisvestingslasten	460,4	320,7	404,4	518,6
Overige lasten	537,4	298,8	380,3	508,5
financiële lasten	19,6	0,0	0,1	15,0
totale lasten	6.062,9	4.434,5	5.076,4	6.530,4

Het blijkt dat het gemiddelde en de mediaan van de personeelslasten per leerling inderdaad hoger zijn dan de inkomsten voor lumpsum personeel in euro's per leerling.

Verder vallen de volgende zaken op:

- Bij alle uitgaven is het gemiddelde significant hoger dan de mediaan, wat betekent dat er een (aantal) relatief hoge waarde(n) in de steekproef is opgenomen.

- De spreiding in de uitgaven (verschil tussen 1^e en 3^e kwartielwaarde) is bij de financiële lasten in verhouding het grootst. Dit duidt op extreme waarden in de steekproef.

Uitsplitsing per schooltype bevestigt dit beeld.

Uitgaven per leerling Basisschool (los)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Personeelslasten	5.213,3	3.814,0	4.289,8	5.599,7
Afschrijvingen	129,8	93,1	116,6	148,9
Huisvestingslasten	453,7	318,8	376,9	496,9
Overige lasten	548,7	333,4	402,1	514,1
financiële lasten	12,3	0,0	0,0	1,7
totale lasten	6.357,7	4.559,3	5.185,3	6.761,2

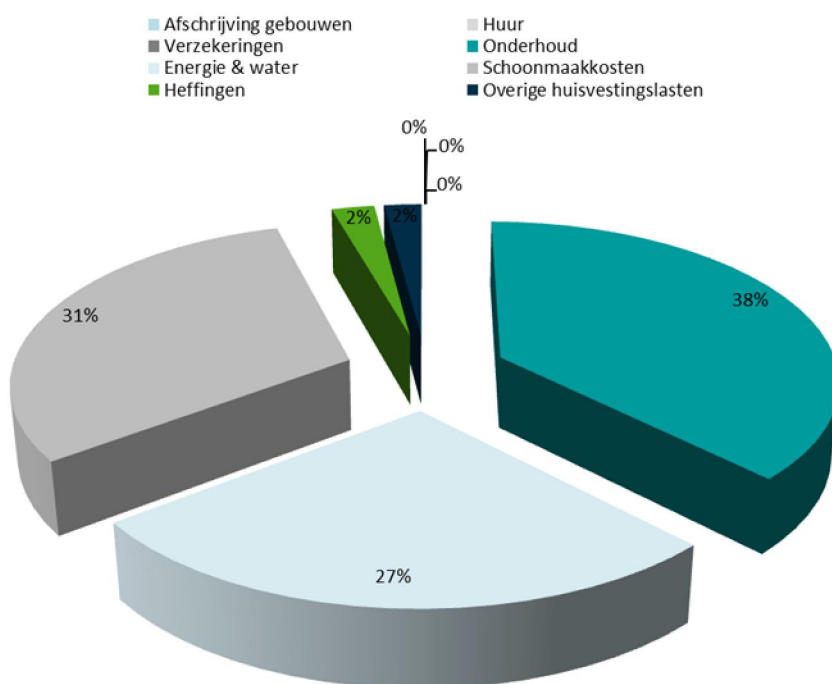
Uitgaven per leerling Brede Basisschool	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Personeelslasten	3.987,8	3.333,3	3.667,4	4.334,1
Afschrijvingen	146,9	104,5	141,8	180,6
Huisvestingslasten	480,8	337,9	474,7	611,8
Overige lasten	502,9	260,8	301,8	451,5
financiële lasten	45,2	1,2	20,2	61,8
totale lasten	5.163,5	4.037,7	4.605,8	5.639,7

Uit bovenstaande tabellen blijkt dat de Brede Basisscholen naar verhouding minder uitgaven per leerling hebben. Uit de vergelijking van de inkomsten is gebleken dat ook de inkomsten van de Brede Basisscholen lager zijn dan die van de losstaande Basisscholen. De Brede Basisscholen ontvangen 13% minder inkomsten per leerling, terwijl de uitgaven per leerling van de Brede Basisscholen 19% lager zijn dan die van de losstaande Basisscholen. Met name de post personeelslasten is bij de Brede Basisscholen veel lager. Afschrijvingen en huisvestingslasten zijn bij de Brede Basisscholen hoger dan bij de losstaande Basisscholen. Deze posten worden in het volgende hoofdstuk nader behandeld.

3.2. Exploitatiekosten

Onder exploitatiekosten zijn de kostenposten van de Staat van Baten en Lasten zoals omschreven in paragraaf 2.1 gerekend (4.2.1 afschrijving gebouwen en alle subposten onder 4.3 huisvestingslasten). In onderstaand cirkeldiagram wordt de mediaan van de benchmark van uitgaven per leerling aan deze exploitatiekosten weergegeven.

Exploitatiekosten per leerling (Mediaan)

In onderstaande tabel staan van alle exploitatiekosten de financiële benchmarkgegevens vermeld in euro's per leerling.

Exploitatiekosten per II (totaal)	Gemiddelde	1 ^o kwartiel	Mediaan	3 ^o kwartiel
Afschrijving gebouwen	23,8	0,0	0,0	16,7
Huur	17,2	0,0	0,0	15,5
Verzekeringen	3,1	0,0	0,0	0,9
Onderhoud	170,3	91,2	137,4	225,5
Energie & water	113,6	70,4	99,1	139,5
Schoonmaakkosten	134,3	92,5	112,7	153,6
Heffingen	11,6	5,3	8,7	15,4
Overige huisvestingslasten	11,0	3,3	7,6	14,9
totaal	484,9	262,7	365,4	582,1

Opvallend in bovenstaande tabellen zijn de grote verschillen in de kwartielen op de posten afschrijving gebouwen en huur. Het verschil tussen het gemiddelde en de mediaan duidt op extreme waarden in de steekproef. Bovenstaande kenmerken zijn onderstaand ook per schooltype weergegeven.

Exploitatiekosten per II Basisschool (los)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Afschrijving gebouwen	13,2	0,0	0,0	3,0
Huur	11,1	0,0	0,0	3,3
Verzekeringen	1,2	0,0	0,0	-
Onderhoud	160,3	77,4	134,1	194,3
Energie & water	117,7	73,6	103,9	140,7
Schoonmaakkosten	141,3	96,8	117,3	155,1
Heffingen	10,1	4,7	8,1	12,7
Overige huisvestingslasten	12,1	3,3	8,1	18,4
totaal	466,9	255,9	371,6	527,4

Uitsplitsing per schooltype laat zien dat Brede Basisscholen gemiddeld hogere exploitatiekosten hebben ten opzichte van de losstaande Basisscholen.

Exploitatiekosten per II Brede Basisschool	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Afschrijving gebouwen	62,1	1,7	71,2	90,6
Huur	38,4	2,0	41,8	55,2
Verzekeringen	9,7	0,0	9,1	16,2
Onderhoud	200,9	131,7	224,4	248,9
Energie & water	101,2	62,6	90,2	125,2
Schoonmaakkosten	112,8	83,3	105,2	130,4
Heffingen	16,3	7,5	14,4	22,8
Overige huisvestingslasten	7,8	3,6	6,0	10,0
totaal	549,2	292,5	562,3	699,2

Omdat het grotendeels gebouwgebonden uitgaven betreft, zijn deze gegevens ook gerelateerd aan het aantal m² bvo van de schoolgebouwen. Een gebouw zal immers hoe dan ook schoongemaakt en onderhouden moeten worden, of het nou te groot of te klein is voor het aantal leerlingen dat het huisvest.

In onderstaande tabel staan de corresponderende waarden weergegeven, evenals de kwartielen en het gemiddelde van de benchmark.

Exploitatiekosten per m2 (totaal)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Afschrijving gebouwen	2,7	0,0	0,0	2,1
Huur	1,9	0,0	0,0	2,3
Verzekeringen	0,3	0,0	0,0	0,1
Onderhoud	21,2	12,5	19,5	27,0
Energie & water	14,4	10,9	13,1	15,8
Schoonmaakkosten	16,9	13,0	15,3	19,1
Heffingen	1,5	0,8	1,2	2,0
Overige huisvestingslasten	1,3	0,5	1,0	1,7
totaal	60,3	37,7	50,0	70,1

De volgende zaken vallen op:

- De posten afschrijvingen gebouwen, huur, verzekeringen, heffingen en overige huisvestingslasten zijn opvallend klein. Uit de waarde van het 1^e kwartiel en de mediaan blijkt dat de meeste scholen nauwelijks tot geen kosten maken en uit de waarde van het gemiddelde en het 3^e kwartiel blijkt dat de kosten die gemaakt worden erg laag zijn. Dit is ook logisch aangezien de gemeente normaliter verantwoordelijk is voor deze onderdelen.

- De post schoonmaakkosten is voor de scholen een grote exploitatiepost en laat redelijk veel variatie zien in de kwartielen. In paragraaf 3.3 wordt verder ingegaan op deze kostenpost.
- De post onderhoud laat eveneens redelijk veel variatie zien; het 3^e kwartiel is ruim twee maal zo groot als het eerste kwartiel. In paragraaf 3.3 wordt verder ingegaan op deze kostenpost.
- Aan de post energie en water valt weinig op; de verdeling van de kwartielen is redelijk gelijkmatig en het gemiddelde is ongeveer gelijk aan de mediaan. In paragraaf 3.4 wordt nader ingegaan op het verbruik van energie en water.

In onderstaande tabellenreeks staan ook per schooltype van alle exploitatiekosten de financiële benchmarkgegevens vermeld in euro's per m² bvo.

Exploitatiekosten per m2 Basisschool (los)	Gemiddelde	1 ^o kwartiel	Mediaan	3 ^o kwartiel
Afschrijving gebouwen	1,2	0,0	0,0	0,2
Huur	1,0	0,0	0,0	0,1
Verzekeringen	0,1	0,0	0,0	0,0
Onderhoud	18,9	10,3	17,3	23,9
Energie & water	14,2	10,6	12,9	16,2
Schoonmaakkosten	17,4	13,2	16,0	20,1
Heffingen	1,2	0,8	1,1	1,4
Overige huisvestingslasten	1,5	0,5	1,0	2,0
totaal	55,6	35,4	48,3	63,9

Exploitatiekosten per m2 Brede Basisschool	Gemiddelde	1 ^o kwartiel	Mediaan	3 ^o kwartiel
Afschrijving gebouwen	7,8	0,3	7,5	12,3
Huur	5,0	0,3	5,9	6,6
Verzekeringen	1,1	0,0	1,4	1,6
Onderhoud	27,8	21,6	27,2	35,8
Energie & water	14,9	11,7	13,5	14,9
Schoonmaakkosten	15,4	12,5	14,8	16,5
Heffingen	2,2	1,0	2,2	2,9
Overige huisvestingslasten	1,0	0,6	1,0	1,3
totaal	75,2	47,9	73,6	92,1

Wanneer de benchmarkgegevens per schooltype worden vergeleken, vallen de volgende zaken op:

- De afschrijvingskosten per m² bvo zijn bij Brede Basisscholen veel hoger dan bij de losstaande Basisscholen.
- De variatie van de post huur is bij alle schooltypen relatief groot. Zoals reeds vermeld kunnen deze verschillen veroorzaakt worden door een verschil in aantal m² dat gehuurd wordt en door een verschil in huurprijs die de scholen voor het gehuurde oppervlak betalen.
- De kosten ten behoeve van verzekeringen zijn per m² bvo bij de Brede Basisscholen hoger dan bij de losstaande Basisscholen. Scholen sluiten soms aanvullende verzekeringen af om bijvoorbeeld uit eigen middelen gefinancierde goederen te verzekeren. Uit bovenstaande gegevens blijkt dat de meeste aanvullende verzekeringen door de Brede Basisscholen afgesloten worden.

- De gemiddelde kosten voor onderhoud lopen voor de verschillende schooltypen sterk uiteen, de Brede Basisscholen zijn aan deze post beduidend meer kwijt. In paragraaf 3.3 wordt deze post nader uitgesplitst.
- De mediaan van de energiekosten is bij beide schooltypen lager dan het gemiddelde. Dit duidt op extreme waarden in de steekproef. In paragraaf 3.4 wordt deze post nader uitgesplitst.
- De verschillen in de gemiddelde schoonmaakkosten van de schooltypen zijn niet heel groot. De mediaan en de kwartielen laten echter bij de losstaande Basisscholen wel een grotere spreiding zien. In paragraaf 3.3 wordt deze post nader uitgesplitst.

In onderstaande tabel worden de posten onderhoud en energie en water in relatie tot de leeftijd van het gebouw bekeken.

Energie en onderhoud mediaan	Totaal	<10 jaar	>10<30 jaar	>30 jaar
Aantal deelnemende scholen	134,0	12,0	25,0	51,0
Gemiddelde leeftijd gebouw	32,6	4,9	21,5	44,4
Gemiddelde leeftijd gebouw na renovatie	18,4	4,9	19,4	41,6
Onderhoud € per m2 bvo	19,5	16,3	21,9	24,0
Subtotaal energie en water € per m2 bvo	13,1	11,0	12,1	15,2
Subtotaal schoonmaakkosten per m2 bvo	15,3	13,4	16,0	16,7

Opvallend in deze tabel is dat de leeftijd van een gebouw een duidelijke relatie heeft met de hoogte van de kosten ten behoeve van deze posten. Op alle posten nemen de kosten per m² met een aantal euro's per vierkante meter toe naarmate het gebouw ouder is.

3.3. Schoonmaak en onderhoud

Uit paragraaf 3.2 blijkt dat onderhoud en schoonmaak samen 69% van de gebouwgebonden exploitatiekosten vormen. Bovendien is gebleken dat er een grote variatie zit in de post onderhoud, dat maakt het interessant deze exploitatiepost nader te analyseren.

In onderstaande tabel staan van alle onderhoudsposten de financiële benchmarkgegevens vermeld in euro's per m² bvo.

Onderhoud per m ² BVO (totaal)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Dotatie onderhoudsvoorziening	16,1	7,7	15,1	21,0
Klein onderhoud gebouw	4,5	2,7	3,7	5,0
Klein onderhoud terreinen	0,7	0,0	0,0	1,1
Klein onderhoud machines en installaties	0,2	0,0	0,0	0,1
Totaal	21,2	12,5	19,5	27,0

De volgende zaken vallen op:

- Bij alle onderhoudsposten is het gemiddelde hoger dan de mediaan. Dit duidt erop dat op alle onderhoudsposten uitschieters naar boven voorkomen.
- De grootste onderhoudspost is de dotatie onderhoudsvoorziening. Deze kostenpost laat redelijk veel variatie zien; het 3^e kwartiel is bijna driemaal zo groot als het 1^e kwartiel. Onbekend is of deze post een reële waarde is gerelateerd aan het

meerjarenonderhoudsplan, of dat deze post vanuit de beschikbaarheid van financiën wordt ingevuld.

- Aan de post klein onderhoud gebouw valt weinig op; de verdeling van de kwartielen is redelijk gelijkmatig en het gemiddelde is ongeveer gelijk aan de mediaan.
- Uit de waarde van de post klein onderhoud terreinen valt op dat er een grote spreiding is tussen de kwartielen. De waarden van het 1^e kwartiel en de mediaan zijn nul, veel scholen maken geen kosten ten behoeve van deze post, maar uit de waarde van het gemiddelde en het 3^e kwartiel blijkt dat dit niet voor elke school geldt.
- Klein onderhoud machines en installaties is de kleinste onderhoudspost. Zowel het eerste kwartiel als de mediaan en het derde kwartiel zijn nul, dit betekent dat er vrijwel geen kosten worden gemaakt voor klein onderhoud machines en installaties

Uitsplitsing per schooltype geeft het volgende beeld:

Onderhoud per m ² BVO Basisschool (los)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Dotatie onderhoudsvoorziening	13,8	6,3	12,5	19,0
Klein onderhoud gebouw	4,3	2,6	3,5	5,0
Klein onderhoud terreinen	0,7	0,0	0,0	1,0
Klein onderhoud machines en installaties	0,1	0,0	0,0	0,0
Totaal	18,9	10,3	17,3	23,9

Wanneer de verschillende schooltypen met elkaar vergeleken worden valt op dat met name de post dotatie onderhoudsvoorziening bij de Brede Basisscholen veel hoger is dan bij de losstaande Basisscholen.

Onderhoud per m ² BVO Brede Basisschool	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Dotatie onderhoudsvoorziening	23,0	17,8	23,1	29,1
Klein onderhoud gebouw	5,2	3,3	3,9	5,4
Klein onderhoud terreinen	0,8	0,0	0,4	1,2
Klein onderhoud machines en installaties	0,3	0,0	0,0	0,2
Totaal	27,8	21,6	27,2	35,8

In onderstaande tabellen staan de benchmarkgegevens weergegeven van de schoonmaakkosten in euro's per m² bvo. In de totale steekproef heeft 6% van de scholen eigen personeel voor schoonmaak.

Schoonmaak per m ² BVO (totaal)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Schoonmaakkosten incl. personeelskosten	16,5	13,0	15,0	18,1
Vuilafvoer	0,4	0,0	0,0	0,6
Totaal	16,9	13,0	15,3	19,1

Schoonmaak per m ² BVO Basisschool (los)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Schoonmaakkosten incl. personeelskosten	16,9	13,1	15,3	18,5
Vuilafvoer	0,6	0,0	0,0	1,1
Totaal	17,4	13,2	16,0	20,1

Schoonmaak per m ² BVO Brede Basisschool	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Schoonmaakkosten incl. personeelskosten	15,4	12,5	14,8	16,5
Vuilafvoer	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal	15,4	12,5	14,8	16,5

Uit deze tabellen valt het volgende op te maken:

- De schoonmaakkosten per m² bvo zijn bij de Brede Basisscholen lager dan bij de losstaande Basisscholen.
- Vuilafvoer maakt maar een heel klein onderdeel uit van de totale schoonmaakkosten. De Brede Basisscholen lijken hier geen kosten voor te maken. Het is niet duidelijk of deze scholen werkelijk geen kosten hebben voor vuilafvoer of deze niet separaat administreren.

3.4. Energie- en waterverbruik

In paragraaf 3.2 is gebleken dat energie- en waterverbruik met een aandeel van 27% een van de grootste exploitatiekostenposten is. Alleen al daarom is het interessant om deze post nader te bestuderen. Daar komt bij dat er in het kader van duurzaamheid in de afgelopen jaren steeds meer aandacht is gekomen voor het terugdringen van het verbruik van water en met name ook energie. De overheid heeft diverse subsidieprogramma's in het leven geroepen om besparingsmaatregelen, zoals het aanbrengen van extra isolatie, te stimuleren.

Energie en waterbruik (totaal)	N	Gemiddelde	1e kwartiel	mediaan	3e kwartiel
Verbruik elektra in kWh per m ² bvo	8	39,3	25,8	32,8	41,7
Verbruik gas in m ³ per m ² bvo	123	8,8	6,3	8,2	9,8
Verbruik water in m ³ per m ² bvo	2	0,4	0,4	0,4	0,4

Energie en waterbruik Basisschool (los)	N	Gemiddelde	1e kwartiel	mediaan	3e kwartiel
Verbruik elektra in kWh per m ² bvo	5	30	25	26	39
Verbruik gas in m ³ per m ² bvo	92	9	6	8	10
Verbruik water in m ³ per m ² bvo	2	0,4	0,4	0,4	0,4

Energie en waterbruik Brede Basisschool	N	Gemiddelde	1e kwartiel	mediaan	3e kwartiel
Verbruik elektra in kWh per m ² bvo	3	54	37	47	69
Verbruik gas in m ³ per m ² bvo	31	10	7	9	10
Verbruik water in m ³ per m ² bvo	0	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend

Observaties:

- Over 2010 hebben zeer weinig scholen gegevens over hun energie- en waterverbruik beschikbaar. Slechts 6% kent gegevens voor elektra en maar 1% van de deelnemende scholen kent de gegevens over het waterverbruik. Opvallend genoeg zijn de gegevens over het gasverbruik bij de meeste scholen wel bekend, namelijk 92% van de deelnemende scholen kent deze cijfers. Doordat de deelnemende scholen de kosten voor gas, elektra en water enkel als totaal beschikbaar hebben, missen de betreffende scholen de mogelijkheid tot sturing op het verbruik.
- Uit deze gegevens blijkt dat de Brede Basisscholen over het algemeen meer energie per m² bvo gebruiken dan de losstaande basisscholen.
- Voor met name het elektriciteitsverbruik is een grote variatie zichtbaar tussen het 1^e en het 3^e kwartiel. Dit geeft aan dat er nog veel verbeterpotentieel aanwezig is.

3.5. Exploitatieresultaat

Naast inzicht in de exploitatielasten, is het ook interessant om inzicht te hebben in de verhouding tussen de exploitatielasten en de daarvoor ontvangen vergoedingen.

In de onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van het exploitatieresultaat; het verschil tussen de ontvangen exploitatievergoedingen en de uitgegeven exploitatiekosten. Deze resultaten worden als totaal weergegeven en per onderdeel van de ontvangen mi-vergoeding (het gebouwgebonden exploitatieresultaat, bestaande uit de groepsafhankelijke vergoeding minus de gebouwgebonden kosten en het leerlinggebonden exploitatieresultaat bestaande uit de leerlingafhankelijke vergoeding minus de samenhangende facilitaire kosten).

Exploitatieresultaat (totaal)	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Groepsafhankelijk resultaat per m ² BVO	-14,0	-25,1	-12,1	-5,1
Leerlingafhankelijk resultaat per m ² BVO	-30,0	-30,5	-18,4	-10,7
Resultaat exploitatie totaal per m ² BVO	-45,0	-48,8	-35,7	-21,4
Groepsafhankelijk resultaat per leerling	-126,9	-179,1	-88,6	-32,7
Leerlingafhankelijk resultaat per leerling	-302,7	-293,6	-144,5	-77,1
Resultaat exploitatie totaal per leerling	-429,6	-442,0	-265,7	-143,2

Opvallend is dat alle waarden negatief zijn. Van de deelnemende scholen heeft 92% in 2010 een negatief resultaat over de totale exploitatie per m² bvo behaald. Het resultaat per leerling is bij 93% van de deelnemende scholen negatief.

- Er is een groot verschil tussen de waarde van het gemiddelde en de waarde van de mediaan. Dit duidt op extreme waarden in de steekproef.
- De leerlinggebonden exploitatie is veel negatiever dan de gebouwgebonden exploitatie.

Onderzoek van Deloitte, Benchmark 2011 onderwijsinstellingen – sector rapportage Noord, Oost en Midden Nederland, bevestigt dit beeld.

'De resultaten zijn in 2010 afgenomen ten opzichte van 2009. 57% van de onderwijsinstellingen heeft in 2010 een negatief resultaat. In 2009 was dit 42%'

Onderstaande tabellen geven de gegevens van de verschillende schooltypen weer.

Exploitatieresultaat Basisschool (los)	Gemiddelde	1 ^o kwartiel	Mediaan	3 ^o kwartiel
Groepsafhankelijk resultaat per m ² BVO	-11,7	-16,6	-10,5	-3,7
Leerlingafhankelijk resultaat per m ² BVO	-23,5	-30,3	-17,8	-10,9
Resultaat exploitatie totaal per m ² BVO	-35,2	-45,9	-30,5	-18,8
Groepsafhankelijk resultaat per leerling	-107,2	-145,8	-75,6	-27,8
Leerlingafhankelijk resultaat per leerling	-298,2	-290,6	-147,4	-83,2
Resultaat exploitatie totaal per leerling	-405,3	-381,8	-236,9	-132,6

Exploitatieresultaat Brede Basisschool	Gemiddelde	1 ^o kwartiel	Mediaan	3 ^o kwartiel
Groepsafhankelijk resultaat per m ² BVO	-20,9	-32,7	-27,3	-14,7
Leerlingafhankelijk resultaat per m ² BVO	-49,7	-30,2	-19,7	-10,6
Resultaat exploitatie totaal per m ² BVO	-74,9	-56,7	-45,4	-34,7
Groepsafhankelijk resultaat per leerling	-191,2	-280,0	-180,7	-133,5
Leerlingafhankelijk resultaat per leerling	-317,4	-332,6	-138,7	-67,5
Resultaat exploitatie totaal per leerling	-508,6	-570,7	-385,9	-231,9

Uit de tabellen blijkt dat de Brede Basisscholen verhoudingsgewijs grotere tekorten hebben dan de losstaande Basisscholen.

3.6. Exploitatielasten en exploitatievergoeding ten opzichte van 2008 en 2009

Vanwege het hierboven getoonde negatieve exploitatieresultaat, is het interessant inzicht te hebben in de opbouw van dit exploitatieresultaat. In onderstaande tabellen is daarom het exploitatieresultaat verder uitgesplitst naar exploitatielasten en de ontvangen exploitatievergoeding. Tevens worden deze lasten en vergoedingen vergeleken met de gegevens van 2009 en 2008.

Exploitatielasten 2010 (totaal)	Gemiddelde	1 ^o kwartiel	Mediaan	3 ^o kwartiel
Groepsafhankelijke kosten per m ² BVO	53,7	42,4	52,8	62,3
Leerlingafhankelijke kosten per m ² BVO	80,5	57,1	69,4	81,4
Exploitatiekosten totaal per m ² BVO	135,0	107,6	123,9	142,6
Exploitatiekosten totaal per leerling	1.121,3	777,4	930,0	1.190,9
Exploitatievergoeding				
Groepsafhankelijke vergoeding per m ² BVO	39,6	30,9	38,5	45,3
Leerlingafhankelijke vergoeding per m ² BVO	50,8	39,4	51,0	59,6
Exploitatievergoeding totaal per m ² BVO	90,5	71,0	89,5	104,1
Exploitatievergoeding totaal per leerling	689,4	574,1	615,1	775,2

Exploitatielasten 2009	Gemiddelde	1 ^o kwartiel	Mediaan	3 ^o kwartiel
Groepsafhankelijke kosten per m ² BVO	49,5	40,6	47,1	56,0
Leerlingafhankelijke kosten per m ² BVO	72,6	56,3	62,8	84,3
Exploitatiekosten totaal per m ² BVO	118,5	99,3	108,5	131,9
Exploitatiekosten totaal per leerling	852,8	672,4	841,1	1.005,0
Exploitatievergoeding				
Groepsafhankelijke vergoeding per m ² BVO	37,3	30,5	38,1	44,7
Leerlingafhankelijke vergoeding per m ² BVO	51,3	42,6	49,6	60,3
Exploitatievergoeding totaal per m ² BVO	88,7	73,2	88,1	104,1
Exploitatievergoeding totaal per leerling	623,0	563,4	599,8	650,5

Exploitielasten 2008	Gemiddelde	1 ^e kwartiel	Mediaan	3 ^e kwartiel
Groepsafhankelijke kosten per m2 BVO	50,4	36,7	45,7	57,1
Leerlingafhankelijke kosten per m2 BVO	69,1	46,5	57,2	74,1
Exploitatiekosten totaal per m2 BVO	119,5	87,0	102,9	134,1
Exploitatiekosten totaal per leerling	776,0	564,7	704,5	869,7
ExploitiEVERGOEDING				
Groepsafhankelijke vergoeding per m2 BVO	40,8	35,2	40,9	46,4
Leerlingafhankelijke vergoeding per m2 BVO	54,1	46,0	55,0	62,6
ExploitiEVERGOEDING totaal per m2 BVO	94,9	82,5	95,4	107,6
ExploitiEVERGOEDING totaal per leerling	632,6	546,5	579,9	685,0

Uit bovenstaande tabellen blijkt het volgende:

- Vergelijken met 2009 zijn de gebouwgebonden groepsafhankelijke kosten per m² 11% toegenomen terwijl de gebouwgebonden vergoeding per vierkante meter slechts 1% is toegenomen.
- De leerlinggebonden kosten per m² zijn vergeleken met 2009 10% toegenomen terwijl de leerlinggebonden vergoeding per m² slechts 3% is toegenomen.
- De mediaan van de exploitatiekosten per leerling is ten opzichte van 2009 met 11% gestegen, terwijl de exploitatievergoeding in dezelfde periode maar met 3% is gestegen.

Het blijkt dus dat op alle vlakken de lasten zijn toegenomen, terwijl de vergoedingen zijn afgenomen, of niet in dezelfde mate zijn gestegen.

3.7. Trendanalyse

De resultaten van de afgelopen drie jaar hebben we vergeleken, na indexering van de resultaten met de percentages conform de ministeriële regeling (1,04%, 2,33% en 1,9%). In onderstaande tabel is de mediaan van de exploitatiekosten per m² weergegeven.

Exploitatiekosten per m2 BVO	2007	2008	2009	2010	gemiddeld
Afschrijving gebouwen		11,5	0,0	0,0	3,8
Huur		0,0	0,0	0,0	0,0
Verzekeringen		0,0	0,0	0,0	0,0
Onderhoud	20,2	12,6	14,2	19,5	15,4
Energie & water	11,2	13,5	14,5	13,1	13,7
Schoonmaakkosten	15,2	17,4	18,8	15,3	17,2
Heffingen		1,1	0,8	1,2	1,1
Overige huisvestingslasten		1,2	1,3	1,0	1,2

Observaties:

- Opvallend is dat de afschrijving van gebouwen in 2009, maar ook in 2010 naar 0 is gedaald.
- De kosten voor energie en water en schoonmaak nemen ten opzichte van 2009 weer iets af. Gezien de aandacht voor het terugdringen van het verbruik van water en met name ook energie voldoet dit beeld aan de verwachting.
- De kosten voor onderhoud laten vanaf 2008 een fors stijgende lijn zien.
- De overige exploitatiekosten blijven ongeveer gelijk.

In de onderstaande tabellen staan de verbruiksgegevens uit de benchmarkonderzoeken over de jaren 2007 t/m 2010 weergegeven. Hierbij geeft de kolom 'N' het aantal scholen aan dat gegevens over het gas-, water- en elektraverbruik heeft aangeleverd.

Energie en waterbruik 2010	N	Gemiddelde	1e kwartiel	mediaan	3e kwartiel
Verbruik elektra in kWh per m ² bvo	8	39,3	25,8	32,8	41,7
Verbruik gas in m ³ per m ² bvo	123	8,8	6,3	8,2	9,8
Verbruik water in m ³ per m ² bvo	2	0,4	0,4	0,4	0,4

Energie en waterverbruik basisscholen 2009	N	Gemiddelde	1e kwartiel	mediaan	3e kwartiel
Verbruik elektra in kWh per m ² bvo	42	25,9	18,8	22,4	30,0
Verbruik gas in m ³ per m ² bvo	41	13,4	8,8	12,3	15,9
Verbruik water in m ³ per m ² bvo	37	0,4	0,2	0,3	0,4

Energie en waterverbruik basisscholen 2008	N	Gemiddelde	1e kwartiel	mediaan	3e kwartiel
Verbruik elektra in kWh per m ² bvo	120	31,0	20,4	25,1	33,7
Verbruik gas in m ³ per m ² bvo	127	15,2	10,0	13,6	17,6
Verbruik water in m ³ per m ² bvo	76	0,3	0,2	0,3	0,4

Energie en waterverbruik basisscholen 2007	N	Gemiddelde	1e kwartiel	mediaan	3e kwartiel
Verbruik elektra in kWh per m ² bvo	64	19,9	9,9	19,3	26,4
Verbruik gas in m ³ per m ² bvo	64	10,5	7,7	9,7	12,7
Verbruik water in m ³ per m ² bvo	64	0,4	0,2	0,3	0,4

Observaties:

- Uit de waarden van de gemiddelden en de kwartielen blijkt dat het verbruik van elektra in 2010 ten opzichte van 2009 weer is gestegen. Opvallend is dat het verbruik is gestegen, maar de kosten zijn gedaald.
- Het gasverbruik is ten opzichte van voorgaande jaren sterk afgenomen.
- Voor het waterverbruik geldt dat het gemiddelde in 2010 gelijk is gebleven aan de gemiddelde waarde van 2009. De kwartielen zijn in 2010 echter hoger. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat in 2010 extreem weinig gegevens over het waterverbruik bekend waren.

4. Conclusies en aanbevelingen

Het doel van het benchmarkonderzoek is vooral dat scholen hun eigen exploitatiegegevens kunnen vergelijken met die van collega-scholen en aan de hand van deze vergelijking kunnen bezien of er aanleiding is om de situatie te optimaliseren. Desondanks zijn er zaken die opvallen wanneer de gegevens uit de vorige hoofdstukken worden geanalyseerd en die de moeite van het vermelden waard zijn. Deze zaken zijn in dit hoofdstuk verzameld. Waar mogelijk worden ook aanbevelingen gedaan.

De deelname aan het benchmarkonderzoek is met 134 deelnemende scholen in 2010 groter geweest dan de steekproef in 2009 die bestond uit 66 deelnemende scholen. Het totaal aantal basisscholen in 2010 is echter 7.480 scholen, wat betekent dat nog steeds relatief weinig scholen deelnemen aan het benchmarkonderzoek.

De steekproef beslaat 1,85% van de totale populatie van scholen in het Primair Onderwijs (7.517), wat betekent dat er niet sprake is van een betrouwbare steekproef. Het gaat hier bovendien om een niet-aselecte steekproef, waardoor een bias kan ontstaan vanwege specifieke redenen van de besturen en scholen om deel te nemen aan het onderzoek.

De gemiddelde leeftijd van schoolgebouwen in het Primair Onderwijs is met ruim 32 jaar relatief hoog te noemen. Dit kan nadelig zijn voor de exploitatie, omdat een oud gebouw vaak onvoldoende geïsoleerd is, waardoor hogere energielasten ontstaan, en omdat de onderhoudskosten vaak hoger zijn dan bij nieuwe gebouwen. De noodzaak om aanpassingen aan de huisvesting te doen, zal daardoor de komende jaren toenemen.

Er bestaan grote verschillen in het aantal m² bvo per leerling. Omdat de vergoedingen voor exploitatiekosten (al dan niet indirect) gebaseerd zijn op het aantal leerlingen, kan dit voor een school met relatief veel m² bvo per leerling nadelig zijn. Te weinig m² bvo per leerling is echter ook niet aan te raden, omdat dit een grote druk kan geven op het binnenklimaat wanneer de klimaatinstallatie hier niet op afgestemd is.

De gemiddelde waardering voor de belevingswaarde van onderwijshuisvesting is met een 5,9 niet goed te noemen. Het meest opvallende aan de uitslag van de enquête is echter dat er op geen enkel punt echt goed wordt gescoord en op enkele punten zoals het binnenklimaat, ruimtelijke kwaliteit, energieverbruik en duurzaamheid onvoldoende. De brede discussie van de afgelopen jaren over de slechte kwaliteit van de onderwijshuisvesting en de "frisse scholen"-problematiek sluit aan bij de in dit onderzoek verkregen waarden.

Uit de inventarisatie van de totale inkomsten van scholen per leerling is op te maken dat, zoals verwacht, verreweg het grootste deel bestaat uit de rijksbijdrage lumpsum personeel. Daarnaast blijken scholen echter nog aanzienlijke inkomsten te genereren uit andere bronnen, zoals lumpsum materieel, overige subsidies en overige publieke inkomsten.

De exploitatiekosten (mediaan) van schoolgebouwen bestaan voor circa 27% uit energie- en waterkosten, en 31% uit schoonmaakkosten. Het onderhoud beslaat 38%. De overige posten, zoals afschrijvingen, heffingen en verzekering, zijn kleine onderdelen.

Er blijkt een grote spreiding te bestaan in de bedragen die scholen uitgeven aan een aantal kostenposten, bijvoorbeeld wat betreft de posten schoonmaak en onderhoud. Dergelijke grote verschillen geven aan dat er voor veel scholen een optimalisatieslag mogelijk is.

Het energie- en waterverbruik blijkt bij veel scholen niet bekend te zijn. Over het gasverbruik zijn wel meer gegevens bekend ten opzichte van voorgaande jaren. Dit is des te meer opvallend vanwege de grote aandacht voor energiebesparing de afgelopen jaren en de aanzienlijke kostenpost. Het energieverbruik laat tevens een zeer grote variatie zien tussen de deelnemers, waaruit af te leiden is dat er een groot verbeterpotentieel is.

Uit de trendanalyse blijkt dat het verbruik van elektra in 2010 ten opzichte van 2009 weer is gestegen, terwijl het gasverbruik is gedaald.

We raden scholen dringend aan om te starten met energiemanagement, aangezien dit zich niet alleen terugverdient, maar vaak ook leidt tot beter functionerende gebouwinstallaties en een beter binnenklimaat.

Bijna alle deelnemende scholen, 92%, hebben een negatief exploitatieresultaat; zowel in totaal als per kosten-/vergoedingensoort. Dit bevestigt het beeld dat uit eerder onderzoek naar voren is gekomen. Er ontstaat een onwenselijke situatie, omdat de uitgaven aan exploitatie waarschijnlijk ten koste gaan van andere budgetten en/of de kwaliteit van het schoolgebouw en wellicht zelfs het onderwijs.

Het blijkt dat vergeleken met 2009 de gebouwgebonden kosten per m² 11% zijn toegenomen, terwijl de gebouwgebonden vergoeding per m² met 1% is toegenomen. De leerlinggebonden kosten per m² zijn vergeleken met 2009 18% toegenomen terwijl de leerlinggebonden vergoeding per m² slechts 3% is toegenomen.

De exploitatiekosten per leerling zijn ten opzichte van 2009 met 15% gestegen, terwijl de exploitatievergoeding in dezelfde periode maar met 3% is gestegen. Het blijkt dus dat op alle vlakken de lasten zijn toegenomen, terwijl de vergoedingen zijn afgenomen, of niet in dezelfde mate zijn gestegen.

Wanneer de losstaande Basisscholen en de Brede Basisscholen met elkaar vergeleken worden, valt op dat de losstaande Basisscholen meer inkomsten per leerling ontvangen, maar daar staat tegenover dat de losstaande Basisscholen ook hogere uitgaven per leerling hebben. Opvallend is wel dat de exploitatiekosten bij Brede Basisscholen hoger ligt dan bij de losstaande Basisscholen. Verhoudingsgewijs hebben de Brede Basisscholen grotere tekorten dan de losstaande Basisscholen.

Bovenstaande zaken leiden tot de conclusie dat er nog veel te winnen valt op het gebied van exploitatie en op het inzicht dat scholen hebben in hun exploitatieresultaat. Om te kunnen sturen op exploitatie, is het van belang dat er meer en betrouwbaardere gegevens beschikbaar komen om de eigen exploitatie aan te toetsen. Het jaarlijks herhalen van dit benchmarkonderzoek met een groter aantal deelnemers, vooral waar het gaat om Brede Scholen, kan de betrouwbaarheid verhogen.

Wij nodigen u van harte uit om deel te nemen aan het benchmarkonderzoek 2011, zodat er per onderwijscategorie een omvangrijke steekproef plaatsvindt. Wanneer u interesse heeft in deelname aan een vervolgonderzoek voor het jaar 2011, dan verzoeken wij u om contact met ons op te nemen op telefoonnummer 073-6409409 of via benchmark@hevo.nl.

Ook wanneer u opmerkingen op of suggesties voor dit benchmarkonderzoek heeft, of wanneer u ondersteuning wenst bij het verbeteren van uw exploitatie of huisvesting, kunt u natuurlijk contact met ons opnemen. Vooral momenten als groot onderhoud, renovatie en nieuwbouw bieden een kans voor de structurele verbetering van de exploitatie, omdat er juist op die momenten mogelijkheden zijn om grote stappen te maken. HEVO ondersteunt u graag in deze levensduurbenadering van uw huisvesting.

Bijlage 1: dienstverlening HEVO

Zoals in de introductie al omschreven, is HEVO expert op het gebied van huisvesting. Al bijna 35 jaar begeleiden wij onze opdrachtgevers bij hun huisvestingsvraagstukken, onder andere op het gebied van onderwijs, sport, zorg, wonen, veiligheid en hulpverlening, kantoren en bedrijfsgebouwen. Onze dienstverlening beslaat het volledige huisvestingstraject; van voorbereidend onderzoek tot en met realisatie en nazorg.

Hierbij treft u een globaal overzicht van onze dienstverlening aan. Huisvesting is echter altijd maatwerk. Wanneer u geïnteresseerd bent in wat wij voor u en uw specifieke vraagstuk(ken) kunnen betekenen, dan komen wij graag een keer langs om de mogelijkheden te onderzoeken. Voor een afspraak kunt u contact met ons opnemen op telefoonnummer 073-6 409 409. Meer informatie is verkrijgbaar via www.hevo.nl.

Onderzoek en advies

HEVO kan voor u diverse soorten onderzoek verrichten, zoals:

- Haalbaarheidsstudies.
- Locatiestudies.
- Scenariostudies.
- Inpassingsplannen.
- Duurzaamheidsberekeningen.
- Strategisch vastgoedadvies.
- Visiebepaling.
- Opstellen Programma van Eisen (zowel ruimtelijk en functioneel als technisch).
- Financiële vastgoedanalyse (investerings- en exploitatieberekeningen).
- BeSeF: procesmanagement op weg naar gezamenlijke huisvesting.
- Exploitatieadvies.
- Doordecentralisatie.
- Architectenselecties.
- Contract & Risicomanagement.

Proces- en projectmanagement

HEVO heeft ervaring met alle in Nederland bekende ontwerp- en bouworganisatievormen, zoals:

- Bouwmanagement.
- Integraal Ontwerpmanagement.
- Integraal Projectmanagement.
- Design & Buildaanbestedingen.
- PPS-light.

HEVO wil de norm zijn in huisvestingsoplossingen en alle klantvragen omtrent huisvesting kunnen beantwoorden. Hiervoor is het nodig om continu op de hoogte te zijn van ontwikkelingen in de markt, een deskundige te gesprekspartner zijn en innovatieve oplossingen te realiseren.

Duurzaamheid speelt een centrale rol in onze visie en bedrijfsvoering. Wij verwezenlijken huisvesting die duurzaam presteert en streven als organisatie precies hetzelfde na. Onze focus ligt daarbij niet alleen op het bouwproces, maar juist op het totaal van het bouwproces en de gebruikscyclus. Want juist tijdens het gebruik bewijzen duurzame huisvestingsoplossingen hun meerwaarde. Ook op het financiële vlak.

Voor kalenderjaar 2007 heeft HEVO daarom een eerste onderzoek gedaan naar de exploitatiekosten van scholen in het Voortgezet en Primair Onderwijs. Resultaat van dit onderzoek was een benchmarkrapport, dat zowel op hoofdlijnen als op onderdelen inzicht gaf in de exploitatiekosten en exploitatiebudgetten van scholen. Vanwege de grote interesse naar betrouwbare exploitatiegegevens van scholen, heeft HEVO besloten dit onderzoek jaarlijks te herhalen. Op speciaal verzoek zijn dit jaar de complete financiën opgenomen en zijn tevens alle financiële getallen ook gerelateerd aan leerlingaantallen.

Deze rapportage, evenals die van voorgaande jaren, is voor onderwijsinstellingen gratis op te vragen via www.hevo.nl.

Voor niet-commerciële doeleinden is het vrij om deze rapportage als geheel of informatie uit deze rapportage te verspreiden of te delen met anderen, zolang HEVO vermeld wordt als bron. Voor commerciële doeleinden is schriftelijke toestemming van HEVO vereist.

Hugo de Grootlaan 11
5223 LB 's-Hertogenbosch

Postbus 70501
5201 CB 's-Hertogenbosch

T +31 (0)73 640 94 09
F +31 (0)73 641 01 18

info@hevo.nl
ISO 9001-gecertificeerd

**DUURZAAM
PRESTEREN**